

Кісіль Микола Іванович

*кандидат економічних наук, старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник відділу інвестиційного
та матеріально-технічного забезпечення,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-334-0-3>

ПРОБЛЕМИ ІНВЕСТУВАННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ТА НАПРЯМИ ЇХ ВИРІШЕННЯ У ПЕРІОД ВІЙНИ І ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Інвестиції у сільське господарство є найважливішим чинником розвитку національної економіки. Дослідженнями, здійсненими в ННЦ «Інститут аграрної економіки» з'ясовано, що зростання капітальних агроінвестицій зумовлює не лише понад 90% змін в обсягах реалізації продукції і 80% прибутку товаровиробників, а й збільшення на 50% ВВП держави [1]. Для забезпечення сталого розвитку необхідно, щоб обсяги вкладень у сільське господарство постійно зростали.

Проте динаміка капітальних інвестицій на розвиток сільського господарства тривалий час вирізняється несталістю. Це пов'язано з впливом негативних для нього зовнішніх чинників, насамперед, з політичними, економічними, фінансовими й іншими кризами і негативними явищами у державі та світі, серед яких нині переважає війна.

До основних проблем інвестиційного забезпечення сільського господарства, що мають довготривалий характер і загострилися під час війни, відносяться: недостатні власні джерела фінансування інвестицій, порівняно гірші умови інвестиційної діяльності малого агробізнесу, невідповідна потребам інвестиційного розвитку аграрна політика, недостатнє кредитування довгострокових інвестиційних проектів, нерозвиненість механізмів залучення фондів інвестицій, незначні обсяги залучення іноземного капіталу, черговий циклічний спад пріоритетності інвестицій у

сільське господарство на користь харчової промисловості, значні регіональні диспропорції в інвестиційних процесах, незбалансовані економічні відносини між учасниками і партнерами, додаткові інвестиційні проблеми та ризики в умовах війни.

В умовах довготривалої нестабільності відбулася деінтенсифікації сільського господарства та формування значних обсягів експорту високорентабельної але малокапіталомісткої продукції рослинництва. Через зростання логістичних витрат в умовах війни і спаду цін на світових ринках збіжжя рівень прибутковості експорту знизився. В умовах, що склалися, агробізнесу слід переходити на виробництво агропродукції з високою доданою вартістю та вкладати кошти в її переробку.

Негативною особливістю інвестиційного процесу в національному сільському господарстві в умовах його нестабільності й обмеженості джерел фінансування стало зменшення участі в ньому малого агробізнесу. Якщо частка малих підприємств у загальному обсязі капітальних інвестицій в 2016 р. становила 44%, 2017 – 43, 2018 – 38, то в 2019–2021 рр. коливалася в межах лише 32%. Зниження рівня інвестиційної активності малих агропідприємств зумовлено погіршенням умов їх економічної діяльності, скороченням обсягів державної підтримки, зменшенням власних і залучених джерел фінансування інвестицій. Переважну частину виробленої продукції малі підприємства реалізують ринковим посередникам за порівняно нижчими цінами. У них вищі ризики втрати продукції й майна внаслідок рейдерських захоплень, менші можливості кредитування й отримання державної підтримки.

Підтримка і стимулювання інвестицій малого агробізнесу в умовах нестабільності має стати одним з найважливіших завдань аграрної політики держави, яке має також безпекове значення. Цю підтримку слід здійснювати, зокрема, шляхом часткової компенсації вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва, особливо для малих агровиробників, кредитної підтримки інвестиційних проектів малих та середніх сільськогосподарських товаровиробників у розмірі 50–70% кредитної ставки уповноваженого комерційного банку, а також через інші економічні й фінансові механізми й організаційні заходи.

Активність інвестиційних процесів у сільському господарстві України значно вирізняється по регіонах. Найбільші розміри капітальних інвестицій у сільське господарство з розрахунку на 1 га угідь, а це понад \$150, у 2020 р. були в Івано-Франківській, Тернопільській і Рівненській областях. Водночас, особливо низькими розмірами агроінвестицій вирізняються Одеська, Луганська, Донецька і Чернівецька області, де капітальні інвестиції не перевищували \$50 на 1 га угідь. Крайні значення показників ряду цього показника різняться в 5 раз. В умовах війни цей інвестиційний спад посилює нестабільність не лише у цих регіонах, а й в усій державі. Необхідні першочергові заходи щодо підтримки інвестицій у сільське господарство звільнених від окупації та постраждалих від війни регіонах.

Досягнення сталого інвестиційного розвитку потребує подолання чинників, що продукують нестабільність, а також здійснення комплексу інвестиційно спрямованих заходів державного значення на основі дієвої аграрної політики. Світова практика формування такої політики показує, що її доцільно здійснювати не стільки шляхом використання коштів бюджету, скільки на основі інших економічних та організаційних механізмів. Наприклад, така підтримка товаровиробників у країнах-членах ОЕСР розпочинається із заходів, спрямованих на забезпечення перевищення цін на реалізовану товаровиробниками сільськогосподарську продукцію над вхідними цінами на їх виробничі ресурси. При цьому випуск продукції і спожиті ресурси оцінюються у цінах світових ринків. В абсолютній більшості держав світу співвідношення між вихідними і вхідними цінами сільськогосподарських виробників на продукцію і ресурси, як і частка їх підтримки, нині більше одиниці, що дозволяє виробникам формувати власні джерела фінансування інвестицій на розширене відтворення капіталу, і лише в Україні це співвідношення мінімальне або й незадовільне.

При існуючих економічних відносинах лівова частка чистих доходів від реалізації сільськогосподарської продукції сільськогосподарських виробників через ціновий механізм перетікає в посередницькі структури, зокрема експортоорієнтовані

транснаціональні компанії, що звужує їх можливості формувати власні джерела фінансування інвестицій. У цих умовах агровиробники намагаються досягати окупності витрат шляхом збереження порівняно низьких рівнів оплати праці працівників і ставок орендної плати за використовувані земельні ділянки громадян, які й несуть основний тягар викривлених економічних відносин. В умовах війни цінові розриви в економічних відносинах посилюються.

В період війни і повоєнного відновлення України слід максимально реалізовувати заходи щодо збільшення інвестицій у аграрну сферу, підвищення рівня їх інноваційності та ефективності. З цією метою доцільно:

- пріоритетно спрямовувати бюджетні й приватні інвестиційні ресурси на розмінування, очищення та відновлення сільсько-господарських територій;

- підтримувати відновлення господарської діяльності та основних засобів на деокупованих і постраждалих від військових дій територіях;

- надавати державну і грантову допомогу новостворюваним фермерським господарствам на місці зруйнованих та на придбання ними першого трактора, комбайна і автомобіля;

- запровадити практику формування та моніторингу сільсько-господарської політики за аналогією країн Організації економічного співробітництва і розвитку, яка за своїм змістом є інвестиційною;

- збільшити кредитну підтримку інвестицій малих та середніх сільськогосподарських товаровиробників;

- розробити і поширити зразкові інвестиційні міні проєкти для селянських господарств, а також запровадити механізм їх пільгового кредитування;

- сприяти інноваціям, розвитку стартапів і реалізації нових бізнес-ідей сільськогосподарських виробників, особливо середніх та малих форм господарювання, включаючи домогосподарства сільського населення, розвитку інфраструктури органічного землеробства, діджиталізації виробничих та управлінських процесів для підвищення продуктивності сільськогосподарських угідь та

праці а також розширенню мережі сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів для спільного використання сільськогосподарської техніки та участі в них домогосподарств селян;

– запровадити механізм відшкодування витрат інвесторів на будівництво гноєсховищ на тваринницьких фермах, очисних споруд, земле-, водо- і природо захисних заходів;

– сформувавши механізм компенсації втрат капітальних інвестицій у сільське господарство внаслідок військової агресії проти України;

– організаційно підтримувати інвестиційні проекти національних інвесторів за кордоном.

Вирішення проблем інвестування розвитку сільського господарства України, особливо малого агробізнесу, має важливе безпекове значення, що видно з рішення РНБОУ від 9 жовтня 2023 року «Про стан забезпечення продовольчої безпеки», введеного в дію Указом Президента України, яким передбачається запровадження ряду заходів щодо підтримки інвестиційної діяльності агровиробників, зокрема малих [2].

Список використаної літератури:

1. Zakharchuk Oleksandr, Kisil Mykola, Nechytaylo Veronika. State and prospects of agricultural development in conditions of instability. *Ekonomika APK*. 2022. Volume 29. No. 6.

2. Указ Президента України № 681/2023 від 2023-10-09 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 9 жовтня 2023 року «Про стан забезпечення продовольчої безпеки». URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Ukazy/6654.html>